

САҢА ОЛОХ

2019 сыл
Атырдьах
ыйын
6 күнэ
оптуорунньук
№ 58
(11615)

Чурапчы улууһун хаһыата
ХАҢЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

12+

Эгэрдэ

Уважаемые товарищи, сослуживцы!

Поздравляю вас с Днем Воздушно-десантных войск!
Сегодня мы чествуем смелых, сильных духом людей – тех, кто зову сердца выбрал для себя нелегкую, но ответственную и почетную службу в ВДВ, кто превыше всего ценит законы боевого братства и вместе с товарищами в любую минуту готов грудью встать на защиту Отечества. И конечно, самые искренние слова благодарности – ветеранам-десантникам. Их отвагой и мужеством создавалась история легендарной «крылатой пехоты».

Важно, что нынешнее поколение солдат и офицеров бережно хранит ратные традиции своих предшественников, достойно справляется с поставленными задачами, неизменно демонстрирует безупречную выучку, сплоченность, верность воинскому долгу. Честно служит России.

Желаю вам успехов, здоровья и благополучия.

Председатель общества ветеранов боевых действий
Чурапчинского улуса Илья Березкин.

Новости Республики

Айсен Николаев объявил на территории Якутии режим ЧС регионального характера в связи с лесными пожарами

Глава Якутии ввел с 1 августа 2019 года на территории республики режим ЧС в лесах регионального характера. Соответствующий указ «О введении режима чрезвычайной ситуации в лесах регионального характера, возникшей вследствие лесных пожаров на территории Республики Саха (Якутия)» Айсен Николаев подписал сегодня.

«В соответствии с Федеральным законом от 21 декабря 1994 г. № 68-ФЗ «О защите населения и территорий от чрезвычайных ситуаций природного и техногенного характера», постановлением Правительства Российской Федерации от 17 мая 2011 г. № 376 «О чрезвычайных ситуациях в лесах, возникших вследствие лесных пожаров», в связи с введением чрезвычайной ситуации в лесах муниципального характера на территории Усть-Алданского улуса, режима «Чрезвычайная ситуация» в Сунтарском улусе, длительным установившимся IV классом пожарной опасности в лесах, увеличением количества и площади лесных пожаров в результате неблагоприятных погодных условий с сухими грозами на территориях центральных, заречных и западных районов Республики Саха (Якутия) постановляю ввести с 01 августа 2019 года режим чрезвычайной ситуации в лесах регионального характера, возникшей

вследствие лесных пожаров на территории Республики Саха (Якутия)», – говорится в документе.

Правительству региона Айсен Николаев поручил принять меры по тушению лесных пожаров и недопущению угрозы населенным пунктам в условиях режима ЧС в лесах регионального характера. Главам муниципальных образований рекомендовано обеспечить привлечение сил и средств для ликвидации ЧС регионального характера на территориях муниципалитетов.

Напомним, лесопожарная ситуация в Якутии находится под личным контролем Айсена Николаева. По состоянию на 1 августа в республике ведутся работы по тушению 20 лесных пожаров на общей площади 1 431,00 га. Локализовано 6 пожаров, еще действуют – 14.* К тушению привлечено всего 699 человек, в том числе 138 работников службы наземной охраны лесов, 280 парашютистов и десантников-пожарных, 11 работников лесничества, задействовано 65 единиц техники.

Пресс-служба Главы Республики Саха (Якутия) и Правительства Республики Саха (Якутия)

Успуорт

“Сыл бастын маастара” аат ингэрилиннэ

кэмигэр бойбуой күөн көрсүүлэр “Албан аат” саалаларыгар киллэрдилэр уонна бочуоттаах баһизни туттардылар.

Ген-Син-Кан норуоттар икки ардыларынааҕы федерациятын бэрэсидьиэнэ Целестин Цюхцинской биһиэхэ иһитинэрбитинэн, Хорватия Сплит куоратыгар ыһтыллан түмүктэммит Ген-Син-Кан аан дойдутаагы баһис кубогар Арасыйыа сүүмэрдэммит хамаандата алта кыһыл көмүс, тобус үрүг көмүс уонна түөрт боруонса мэтээли ылары ситистэ.

Күрэхтэһиҥа джиу-джитсу, бразильскай джиу-джитсу, грепплинг, ММА уонна кабудо көрүннэригэр барыта 26 дойду ыспарсымыаннара күөн көрүстүлэр.

Арасыйыа хамаандата сүрүннээн Саха сириг ыспарсымыаннарыттан таһыллан сүүмэрдэннэ. Түмүккэ Владлен Наумов, Лев Сидоров, Тимур

Стифорсов уонна Владислав Страмков иккилии кыһыл көмүс мэтээли ыһтылар. Оттон Милана Стручкова түөрт үрүг көмүс мэтээллээх. Алексей Буруев икки үрүг көмүс мэтээлинэн наһараадаланна.

Күрэхтэһи түмүгүнэн Егор Куприяновка (Чурапчы) “Сыл маастара” диэн анал бириэмийэ туттарылынна. Хаартыскаа Егор уонна К1 чөмпүйүөнэ Сэмми Шилт (Голландия). Манна даһатан эттэххэ, Шилт ахсынныга Дьюкуускайга кэлэн маастар-кылаас ыһтыра былааннанна.

Федерация бэрэсидьиэнэ Целестин Яновиһы күрэхтэһи

«Дьулурбан» хаһыат.

Тыа хаһаайыстыбата

ОТТООҦУН АТЫРДЬАХ ЫЙЫН 5 КҮНҮНЭЭБИ ТУРУГУНАН

№	Нэһиликтэр	Тиэх. ахсаана, (единиц)	Звено ахсаана, (единиц)		Отчут ахсаана	Охсулунна гектар	Баламнэммит от, (туонна)				графиктан %	Былаантан %	
			барыта	итинтэн:			былаан	график быһыытын	отчуоттуур күн барыллаһын	факт			
көлө	көлө-илии												
1	Алабар	52,0	47,0	11,0	36,0	139,0	850,0	1900,0	836,0	1400,0	570,0	68,2	30,0
2	Бахсы	61,0	52,0	7,0	45,0	108,0	771,0	1778,0	782,3	1725,0	658,0	84,1	37,0
3	Болтоно	65,0	60,0	6,0	54,0	146,0	1200,0	1895,0	833,8	2000,0	1070,0	128,3	56,5
4	Болугур	43,0	30,0	12,0	18,0	70,0	1274,0	3036,0	1335,8	3036,0	1172,0	87,7	38,8
5	Кытаанах	43,0	33,0	11,0	22,0	122,0	1361,0	1768,0	777,9	2000,0	1256,0	161,5	71,0
6	Арылаах	54,0	34,0	7,0	27,0	148,0	730,0	1661,0	730,8	1661,0	670,0	91,7	40,3
7	Мугудай	70,0	42,0	13,0	29,0	119,0	1546,0	2679,0	1178,8	2657,0	1487,0	126,1	55,5
8	Одьулуун	65,0	44,0	12,0	32,0	137,0	1890,0	3378,0	1486,3	2678,0	1740,0	117,1	51,5
9	Соловьев	56,0	52,0	10,0	42,0	140,0	1757,0	2486,0	1093,8	2500,0	1372,0	125,4	55,2
10	Сылан	98,0	68,0	17,0	51,0	156,0	2140,0	4315,0	1898,6	3666,0	1936,0	102,0	44,9
11	Төлей	53,0	46,0	8,0	38,0	101,0	1335,0	1587,0	698,3	1500,0	916,0	131,2	57,7
12	Хадаар	72,0	61,0	5,0	56,0	122,0	1200,0	1791,0	788,0	1791,0	897,0	113,8	50,1
13	Хатылы	57,0	47,0	7,0	40,0	130,0	1546,0	2104,0	925,8	2000,0	910,0	98,3	43,3
14	Хайахсыт	59,0	48,0	8,0	40,0	95,0	1400,0	1680,0	739,2	1480,0	850,0	115,0	50,6
15	Холтобо	64,0	58,0	11,0	47,0	117,0	1630,0	3385,0	1489,4	3320,0	1435,0	96,3	42,4
16	Чакыр	59,0	41,0	8,0	33,0	130,0	901,0	2271,0	999,2	1580,0	918,0	91,9	40,4
17	Чурапчы	59,0	52,0	3,0	46,0	125,0	873,0	1616,0	711,0	1500,0	847,0	119,1	52,4
	Улуус үрдүнэн	1030,0	815,0	156,0	656,0	2105,0	22604,0	39330,0	17305,2	36504,0	18704,0	108,1	47,6

Марианна ПЕРМЯКОВА, улуустаагы тыа хаһаайыстыбатын салалтатын исписэлиһэ.

Оросуубулукэ бастакы Ил Дархана Е.А. Борисов 65 сааһын корсо

АЛТЫҢАН ҮЛЭЛЭЭБИТ ҮТҮӨ КЭМНЭРИМ

РАЙКОМНА, РАЙСЭБИЭККЭ

Мин Хабаровскайдаагы Үрдүкү партиянай оскуоланы 1984 сыллаахха бүтэрбитим. Ол кэмнэ миигиттэн бизс сыл балыс Егор Афанасьевич Борисов "Сельхозтехиникэсэ" управлюшайдыыр этэ. Үөрэхлин бүтэрэн баран, ССКП Чуралчытаагы райкомун иккис сакирэтээринэн аняммытым. Иккис сакирэтээр оччолорго халытаалынай тутууну, тыа хаһаайыстыбатын сүрүннүүрү. Ол иһин РАПО-ну салайыи мизэ кириэрэ. Агропромышленнай халбоһукка РАПО бэрэссэдээтэлинэн Алексей Алексеевич Шадрин, оттон Егор Афанасьевич кинизэ солбуйааччы уонна РАПО кылаабынай инженерэ дьэн дуоһунаска үлэлиирэ.

Оттон 1987 сыллаахха партия уобаластаагы кэмтиэтэ миигин РАПО бэрэссэдээтэлинэн аныыр. Оттон Егор Афанасьевич мин онубар райком пленумун уураабынан иккис сакирэтээринэн буолар. Ити үлэлиир кэммитигэр 1985-1990сс. 20-сүйэтэрдүс түһүмэтин кураана сабаламмыта. Кураан дьыл сэттэ сыл куддук барбыта. Онон Чуралчы тыа хаһаайыстыбатын солхуостара оту атын оройуоннартан, ону таһынан партия уобаластаагы кэмтиятин сакирэтээрэ Михаил Ефимович Николаев туруорсуутунан Киин кэмтиэт (ЦК) собуруу Амурскай, Хабаровскай, Приморскай уонна Кемерово уобаластарыттан, кыраайдарыттан пресстэммит оту атылаһарга уураах таһаарбыта.

Онон мин, Егор Афанасьевич уонна райсэбиэт бэрэссэдээтэлэ Анатолий Андреевич Субботин буолан, ити уобаластарга баран, оту атылаһан аҕалар тутунан кэпсэтиини ыыппыппыт. Оройуон салайааччылара командировканан олутун вагонунан тизэтаран, Беркаит станциятыгар аҕалтарыны тэрийбиппит. Дьэ, бу сүрдээх түбүктээх үлэ этэ. Ордук солхуос бэрэстэбиэтэллэрэ: "Эриликтэн" Петр Борисович Архипов, кылаабынай экономист Мария Семеновна Местникова, "Мугудайтан" Семен Семенович Пермьяков, "Субуруускайтан" Семен Прокопьев ол кэмнарэ хас эмэ тыһыынчанан туонна оту күһүнтэн хаалан, кыһыннары тизэтарига үлэлээбиттэрэ. Егор Афанасьевич Борисов итиннэ солхуостар сыл тахсар болпуруостарын быһаарыыга, уопастыбаннай ынах-сүөһү, сыллы туруктаах буолуутугар улахан оскуоланы ааспыта. Солхуостар дириэктэрдэрэ С.И. Сергеев, А.В. Ефремов, Н.Г. Михайлов, Е.Е. Васильев, М.Н. Корякин, Н.Н. Попов, Г.В. Смирников, В. Ефремов кыстык уустук кэмнэригэр тэрийэр дьобурдара уонна үлэлиир аппараат көмөтүнэн ынах сүөһүнү аччалпат үтүмэн элбэх үлэни ыыппыттар.

Егор Афанасьевич райком иккис сакирэтээринэн, райсэбиэт бэрэссэдээтэлинэн үлэлиир опорор кэмнэригэр оройуон матырыйаалынай-тэхиниичэскэй хааччыллытын болпуруостарыгар сана сүүрээнири киллэрбитэ. Ордук тыа хаһаайыстыбатын болпуруостарыгар, сүөһү дордоххой аһылытын, сиилэни бөлэмнээгин сана таһымнарын үөскөппитэ. Кураан дьыл биһигини элбэххэ үөрөппитэ, чуолаан судаарыстыбаннай былааннары толорорго, ынах-сүөһүнү ахсаан өтүнэн аччалпат күүстээх ирдэбилин туруорарга.

Оччолорго (мин РАПО бэрэссэдээтэлинэн опордохпуна) тыа сириг үбэ-харчыта, тизхиныкэтэ, ол иһигэр халытаалынай тутуулар, суол оноһуута, сибээс кириитэ, опорор дьыллэри, оскуолалары, дьыссааттары тутуу үбэ-харчыта тыа хаһаайыстыбатын министристибэтинэн кэлэр этэ. Холубур, Дирин агрооскуолатын тутуугун үбэ-харчыта эмиз бу министристибэттэн кэлэрэ. Онон оччотооһу Михаил Ефимович Николаев салайар тыа хаһаайыстыбатын министристибэтэ үп-харчы өтүнэн кыахтаабы, тыа сиригэр балачча көмөлөөбө ити холубурдартан кэстөр.

Оройуонна ССКП Чуралчытаагы райкомун пленумнарын, кэмпириэнсийэлэрин уураахтарын толорууга халбаннаабат бэрээдэк баара. Ол иһин партия райкомун таһаарар уураахтара, дьаһаллара райсэбиэт исполкомугар оччотооһу кэм хааччыллытын уонна политикатын таһымнаан олус күүстээх буолар. Биһиги оччотооһу адр дьон, ол иһигэр Егор Афанасьевич итинник күүстээх политикага иитиллэн кэлбиппит.

Егор Афанасьевич өссө биир салайар уратытынан каадырдары олус табыгастаахтык аттаран туруорара буолар. Ким туохха талааннаабынан көрөн үөрэтэрэ-такайара, үөрэттэрэрэ. Үүнэр-сайдар кэскиллээх каадырдарга олус болгомтолоохтук сыһыаннаһара.

БАҢЫЛЫКТААБЫТ КЭМНЭРБЭР АЛТЫҢЫЫМ

1994 сыллаахха Төлөй нэһилиэгин баһылыгынан аняммытым. Ол кэмнэ Егор Афанасьевич номнуо Бырабыыталыстыба Бэрэссэдээтэлин тыа хаһаайыстыбатыгар солбуйааччынан үлэлиирэ. Биһиги иккис, Төлөй нэһилиэгиттэн төрүттээх дьон, ити бириэмэттэн ыла ыкса сибээстээхтик, тутуспутунан үлэлээбиппит.

Мин Төлөйгө үлэли кэлэрбэр, нэһилиэк статуһун санардыы ылбытара, онон туох да суоһун кэриэтэ этэ. Сибээс олус мөлтөбө, АТС диэн суоҕа. Онон куораттыыр суолтан нэһилиэккэ диэри сана суолу оноруу, дьон-сэргэ олохсуйарыгар анаан сана оскуоланы тутуу, билигин ирдээбилгэ элпээтиир уот лиинийэтин санаттан тартарыы, сибээһи олохтоонун, уулуссаларын көнөрүү сорууга турбута. Бу сорууттары толорууга биһиги үөрэхтээх, үрдүк салайар үлэсэ үлэли сылдыар биир дойдулаахтарбытын кытыннарарга быһаарыммыппыт. Бастатан туран, Егор Афанасьевич бэйэтин төрүт өбүгэлэрин сиригэр-уотугар чугаһатарга санаммыппыт. Кини аҕата манна төрөөбүтүн бэркэ билэр буолан, дьыаланан уонна араас сүбэлэринэн көмөлөһөн барбыта. Куоракка, Чуралчыга, Төлөйгө араас таһымнаах муньахтары, көрсүһүүлэри ыыппыппыт, оно кини

барытыгар да буолбатар, сылдыара, араас мөкүүрдэри, этиллэри болгомтолоохтук кэтээн көрөрө, истэрэ. Оттон ыла нэһилиэккэ элбэх социальнай уонна производственной эбийэктэр тутуллан, олох сүннүүн булан испита, инникигэ сайдыы бигэтик кирибитэ.

Нэһилиэкпитигэр Егор Афанасьевич аан бастаан олохтоох оскуола төрүттэммитэ 70 сылыгар кэлбитэ. Оно кини өрөспүүбүлүкэ аатыттан "ПАЗ" автобус аняммытын иһитиннарбитэ уонна олохтоохторго кини аҕата Төлөйтөн төрүттээгин билиһиннарбитэ. Иккис сырыыта 1997 сыл сэттиньитигэр сана оноһулуубут, правийынан бүрүлгүбүт суолбут аһыллытыгар этэ. Бу суол оноһуута нэһилиэккэ саамай күүтүүлээх буолбута. Онон мантан ыла нэһилиэк олохтоохторун өйө-санаата тосту уларыйбыта, дьон-сэргэ сирэйэ-хараба сырдаабыта, инникигэ сайдыы бигэ тирээ уурулуубута. Махталлаах биир дойдулаахтара Егор Афанасьевичка анаан сайылыгар саха балаһанын тутан биэрбиттэрэ, сайынын манна дьыс кэргэнин илдэс кэпэн сыннаһан, күүс-уох ылан барарыгар үтүө усулуобуйаны тэрийбиттэрэ.

2002-2008 сыллардаахха мин Чуралчы улуһун баһылыгынан үлэлээбитим. Ити сыллар саамай таһаарылаах уонна үлэлииргэ интэриһинэй камнар этилэр дьэн өйдөбүллээхпин. Егор Афанасьевич СӨ Бырабыыталыстыбатын Бэрэссэдээтэлинэн анаабыттарынан, улуус иннигэр элпээтээх уонна боһуоттаах соруу турбута – ханнык баҕарар эйгэсэ бэйэбит таһаарылаах үлэбитинэн-хамнаспытыннан кинини өйүүргэ дьэн сыал-соруу туруоруммуппут. Хаһаайыстыба бары салааларыгар уонна олох-дьаһах өттүгэр улуус бастыңнар кэжэлэригэр сылдыахтаах дьэн өйүнэн-санаанан салайтара үлэлээбиппит.

Улуус дьаһалтата тыа хаһаайыстыбатыгар сүрүн күүһүн уурбута. Ынах-сүөһү ахсаанын энчирээлэт уонна сыллы ахсаанын элбэти болпуруостара инники күөнэ турбуттара. Ол да иһин ити саҕана Чуралчы улуһу өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн ынабынан, сылгытынан саамай элбэх ахсааннаах, баай улуһунан биллибитэ. Онорон таһаарар үлүгүт, элпэт ахсаанынан өрөспүүбүлүкэсэ бастакы этибит. Олоһу туруктаах онорууга элбэх хайыскалаах үлэ-хамнас барбыта. Сайылыктааһынтан саҕалаан, үтү сойугар установкалары туруорууга тийэ, электродойкалары онорон үлэлэти, Мугудайга сана үтү-эти онорон таһаарар комбинаты тутан үлэсэ киллэри улуус дьонун-сэргэтин быһаччы таһаарылаах үлэтин түмүгэр оноһуллубуттара. Тутууга эмиз киһи сэргиир элбэх үлэсэ ытыллыбыта. Төлөйгө, Бахсыга, Мурун Тыымпыаҕа, Алабарга сана таас оскуолалар тутуллубуттара. Чуралчы орто оскуолатыгар халытаалынай өрөмүөн ытыллыбыта. "Мин Саха сирэ-21-с үйэсэ" бырагыраама чэрчитинэн элбэх усурорт саалалара, учаастактаабы баһыһалар, опорор дьыллэр, Чуралчыга "Молодежнай" бөлүөлгэ баар буолбута, "Айылгы" Култуура киинин тутууга сабаламмыта, асфальт собуота маннайгы бародууксуйатын онорон таһааран, Чуралчы киин уулуссаларыгар асфалтааһыны саҕалаабыта.

Ити барыта улуус дьаһалтата б ы р а б ы т а л ы с т ы б а н ы, министристибэлэри, Чуралчы землячествотын, дьокутааттары

кытта бииргэ үлэлээһинин түмүгэр ситиһиллибитэ. Манна Егор Афанасьевич, биллэн турар, сомоболуур, түмэр оруола олус улахан этэ. Маны таһынан миигин кытта биир кэжээсэ түмсүүлээхтик, таһаарылаахтык үлэлээбит улуус Мунһабын бэрэссэдээтэлэ Григорий Викторович Смирников баһылык бастакы солбуйааччы Николай Николаевич Попов, ми солбуйааччыларым Альбина Степановна Иустинова, Афанасий Михайлович Кириллин бары бииргэ түмсөн үлэлээн, нэһиликэннэ туруктаах олоххо кэлэрэ ситиһиллибитэ дьэн бигэтик этэбин.

ӨРӨСПҮҮБҮЛҮКЭТЭЭБИ ИНВЕСТИЦИОННАЙ ХАМПААННАҕА ҮЛЭЛИИР СЫЛЛАРБАР

2008 сыллаахха, оччолорго СӨ Бырабыыталыстыбатын бэрэссэдээтэлэ Егор Афанасьевич миигин анаан-минээн ыныран ылан, сана тэриллитбит Өрөспүүбүлүкэтээби инвестиционнай хампаанна (РИХ) генеральной дириэктэрин солбуйааччытынан анырын туһунан элпэтэ. Кини оччолорго ити тэрилтээсэ дириэктэрдэр Сэбиэттарин бэрэссэдээтэлэ этэ.

РИХ бу сыллар усталарыгар өрөспүүбүлүкэ сайдыытыгар баһырхай элбэх инвестицияны онорон, үгүс тутуу барда. Ол курдук, өрөспүүбүлүкэ өлүүтүн тимир суолга уган, Арассыыйаны кытта кыттыһан тутан, тимир суолбут Алларэс Бэстээххэ кэлэ. Элбэх килэмээти суол онһулунна. Холубур, Уус Майа, Кэбээйи, Бүлүү, о.д.а. Быстах улуустар суоллара. Оскуолалар, уһууааннар тутуулар кэнники кэмнэ үгүс өттө үбүлэнэ Гаас ситимин тардыы, ол иһигэр Чуралчыга бу хампааннаанан үбүлэнэ. Өрөспүүбүлүкэтээби ОДьКХ ГУТ тыа сириг нэһиликтэрин ититинэн хаанчыытыта эмиз РИХ үбүлээһининэн ытыллыһа. Үгүс үп-харчы өрөспүүбүлүкэ энергетикэтигэр, ол эбэтэр арҕаа, Бүлүү бөлөх улуустарыгар ол иһигэр Сунтаарга, Өлүөхүмэсэ улахан кээмэйдээх электротиинийэлэр тардылыннылар. Киин куораттарга элбэх кыбартыралаах опорор дьыллэри тутууга эмиз үгүс үп-харчы угулунна. Ол иһигэр Жатай уокуругар энергосэфективнэй (күн батареятынан барар) дьыллэри тутууга барыта 1 млрд-тан элбэх үп ороскуоттанна. Билигин Жатайга Судоверф тутууга саҕаланна.

Егор Афанасьевич Арассыыйа Үрдүкү салаататын кытта кэпсэтиитин түмүгэр 2014 сылтан АПРОСА 7 бырыһыаннаах эбэтэр 18,3 млрд. солк үп-харчы өрөспүүбүлүкэ бас билиитигэр кириэрэ хааччыллан, РИХ салгыы өрөспүүбүлүкэ улахан эбийэктэрин үлэлэтэр кыахтанна. Ити суума өрөспүүбүлүкэсэ 24 улахан таас оскуоланы тутууга уонна "Хаарбах дьыллэртэн көһөрүү" бырагырааматыгар 9 млрд куддук үп-харчы угуллан, улуустарга, куораттарга хаарбах дьыллэртэн дьону көһөрүү олус ситиһиллээхтик баран иһэр. Онон бу ситиһи – Егор Афанасьевич Арассыыйа Үрдүкү салаататын, министристибэтин кытта үлэтин түмүгэ. Салгыы АПРОСА – Нурба ааксыйатыттан 12,4 млрд солк үп кириитин ситиһэн, өрөспүүбүлүкэ инники сайдыытын быһаарыста.

Мин манна бэлиэтиэхпин (Салгыытын 3-с балаһаа аабын).

(Салгыыта. Иннин 2-с балаһаба аабын).

бадарабын – бу «Хаарбах дыапартэн көһөрүү» бырагыраамата 2007 сылтан сағаламмыта. Онтон өрөспүүбүлүкэтээби экономика министиристибиетигэр, онтон да атын биздамэстибэлэргэ элбэхтэ бэрэбиэркэлэнэн, Москвада 2012 сыллаахха бигэргэммитэ. Биһиги улуус оччотообу дыаһалтата улууспутугар бу бырагыраамата хаарбах дыа ахсаанын, кини ахсаанын кээмэйин 2008 сыл олунньутугар бигэрэппит кэмнээхпин. Мин бастагы солбуйааччым Николай Николаевич Попов бу хамыһыһыаны ордук таһаарылаахтык үлэлэппитэ. УКС начаалынньыга Николай Ильич Петров, инники үлэлээбит Галина Ивановна Филиппова эллиэтинэстээхтик үлэлээбиттэрэ. Күн бүгүн улууспутугар таас дыаһар тугуулар бараллар.

Егор Афанасьевич 2010 сылтан СӨ Бэрэсидьиэнэ буолубуттан, өрөспүүбүлүкэ нэһиликтэриттэн сағалаан, улуус киинэрин сайдыытын болпуросстарыгар олох туспа бырагырааманы онорторбута. Чуолаан, благоустройство болпуросутугар. Ол курдук, хас сыл аайы нэһиликтэргэ 1-дии мел солкуобайы, улуустар киинэригэр 5-тии мел солкуобайы, ону таһынан араас хабааннаах граннары олохтоон, олохтоох дыкутааттар, нэһилик, улуус баһылыктара үлэлиллэригэр бочумнаах көмөнү онорбута. Ити таастааһыны, иттиини, суол тугуутун, о.д.а. тугуулары киллэрбэккэ туран.

Мин үлэлээн ааспыт кини толкуйбунан тэнгээн көрдөхпүнэ, Вячеслав Анатольевич Штыров, Егор Афанасьевич Борисов, Ил Түмэн спикерэ Александр Николаевич Жирков өрөспүүбүлүкэ сайдыытыгар сөбүмэр элбэх үлэни ыыттылар. Өрөспүүбүлүкэ оччотообу Бэрэсидьиэнэ Вячеслав Штыров, Бырабыыталыстыба бэрэссэдээтэлэ Егор Борисов, Ил Түмэн дыкутааттара ити кэмнэргэ түмсүүлээх үлэни көрдөрбүттэрэ. Ханна түмсүүлээх үлэ баар – олох-дыаһах сайдыыта эмиэ оннук барар.

Арасыйыаттан үбү-харчыны туруорсууга, Дьокуускайы киин куорат быһыытынан тупсарыыга Бэрэсидьиэннэр, Ил Дарханнар уонна Бырабыыталыстыба Бэрэссэдээтэллэрэ быһаарсаллар.

Дьокуускай куораты ылан көрүөххэ, бу ааспыт 16 сыл устатыгар биһиги карахпыт далыгар биллэр-көстөр тына үүннэ-сайынна, кизрэкэйдэ. Сана микроорйоннар баар буоллулар. Холобур, "203", "Прометей" уонна да атын дьобус микроорйоннар. Дьокуускай куорат уулуссаларын асфаллааһын кэнники уон сылга биллэ эбиллиннэ. Бу бырагыраама билигин өссө күүскэ үлэлиир.

Суол-иис хайыскатын ылаахха, Егор Афанасьевич Бырабыыталыстыбада үлэлиир кэмнэригэр Бэрэсидьиэн Вячеслав Анатольевич Штырову

кытта "Халыма" федеральной трассатын Хаандыгаба диэри, "Бүлүү" федеральной трассатын Уёһээ Бүлүүгэ диэри тизрдиигэ олус туруулаһан туран, үлэни ыыттылар. Ити бырагыраама чэрчитинэн федеральной суоллары асфаллааһын үлэлэрэ күүскэ сағаланна. Ол курдук, Бардыгэстээххэ диэри асфальт бүттэ. Егор Афанасьевич Чурапчыга, Ытык Күөлгэ диэри асфаллааһыны 2022 сылга – өрөспүүбүлүкэ 100 сылын көрсө, бүтэртэрэр соругу туруорбута. Маны таһынан Аллараа Бэстээх – Амма суолун федеральной суол таһымыгар тахсыытын туһунан анал дыаһал оноһуллан турарын бэркэ билэбин.

Суол оноһуутугар биир холобуру ахтан ааһыахтын бадарабын, 2016 сыллаахха сайын Арасыйыа Тырааныспарын министирэ Максим Юрьевич Соколов кэлэ сырыптаһына, Егор Афанасьевич илин энээргэ таһааран, аан бастаан Аллараа Бэстээхтэн Төнүлүгэ диэри бэрэсидьиэн массыынагыгар бэйэтэ кэжкэлэһэ олорон, суолпардатан турардаах. Өссө Төнүлү суола бачачча үчүгэй этэ. Министир бу суолунан Саха сирин устуоруйатыгар аан бастахтын массыынанан айаннаан баран, федеральной суол олус мөлтөх эбит диэн сыаналаабыта. Салгыы Төнүлүттэн Хаандыгаба диэри "Халыма" трассатын үрдүнэн вертолетунан көппүттэрэ. Ол көтөн иһэн, Егор Афанасьевич улахан таһымнаах дьомно тыа сирин дьонно-сэргэтэ маньык мөлтөх суолунан-иһинэн айаннылларын туһунан хайдахтаах курдук кэпсээбитин, туруорсубутун сэрэйиэххэ сөп.

ТЫА ХАҤААЙЫСТЫБАТЫГАР

Чурапчылар-сааспыт тухары тыа хаһаайыстыбатынан дьарыктанар дьоммут. Егор Афанасьевич Борисов уонна Михаил Ефимович Николаев – тыа хаһаайыстыбатын болпуросстарын өрөспүүбүлүкэбэ да, Арасыйыаба да биир билэр, онно сөптөөх политиканы ыыттыт дьон. Михаил Ефимович ордук онорон таһаарыы, астаан-үөллээн атыһылыр болпуроска олус күүстээх политиканы ыыттыта. Ол "Чурапчы" кэпэрэтиип үлэтииттэн-

хамнаһыттан көстөр. Кэлин бу салааны Егор Афанасьевич эмиз олох атын таһымна таһаарда. Сана онорон таһаарар сыахтар үгүс улуустарга киирдилэр. Атыы-эргиэн таһыма олус тубуста. Суоһуну ахсаан өттүнэн аччаппат, бородууксуйа кээмэйин улаатыннарар туһунан төһөлөөх элбэх дыаһал тахсыытын биһиги бары билэбит. Биһиги, тыа сирин дьонно, салайааччыттан сағалаан биирдиилээн нэһилик олохтоохторо, ыччаттар бэйэбит аһыыр астытын, ону таһынан атыылаан, дохуот киллэрэр салаабытын инники өттүгэр таһыччы өрө көтөбөр, байылыаттык олорор өйү-санааны бэйэбит оностуохтаахпыт.

Биир кэмнэ ынах-сүөһү ахсаана өрөспүүбүлүкэбэ олус аччаан эрриттэн, өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн улахан дыксинни тахсыбыта. Ол иһин Егор Афанасьевич Ил Дархан буолан туран, икки сыл устата тыа хаһаайыстыбатын сайдыытын сокуонун нэһиликтэринэн дьүүлэтэн, тыа хаһаайыстыбатын уонна да атын туһааннаах министиристибэлэрин кыттыһыннаран, 2017 сыллаахха сана сокуон Ил Түмэнинэн бигэргэммитэ. Билигин бу сокуон күүскэ үлэлиэн наада. Сағалааһыннар суох буолбатахтар, бааллар. Үт сыанатын үрдээһинэ, улуустарга агрокластердары тэрийии, сир, бааһына үлэлэрин уонна эдэр фермердари көбүлээһин сыаллаах-соруктаах үлэлэрэ-хамнастара сағаланна. Мин санаабар, улуус дыаһалтата, нэһилик баһылыктара анаардас бааһынай, чааһынай хаһаайыстыбалары эрэ буолбакка, тыа хаһаайыстыбатын кэпэрэтиипин тэрийии болпуросстарынан күүскэ дьарыктаныахтарын, ынах-сүөһү ахсаанын элбэтэр кыахтарын үөскэтиэхтэрин наада.

Чурапчыга сэбиэскэй да, кэлигини да кэмнэргэ, мин өйдүүрбүнэн, оттуур ходуһа сирин хаалларыы туһунан болпурос наһаа күүскэ турбат этэ. Атын сиргэ, улуустарга тийиэн, оттоон-мастаан кэлбит түгэннэрибит бааллар. 6-12 тыһ. туоннаба тийээ оттуурбут. Билигин Чурапчыга оттуур ходуһа сирэ хапарын туһунан кэпсэтии олус элбээтэ. Бу туһунан, хайдах буолан эрэбит диэн чурапчылар толкуйдаан, ырытан көрүн эрэ.

ЭЛБЭХТЭН ИККИ ХОЛОБУРУ АБАЛАБЫН

1. Култуура бэтэрээнэ, норуот хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ Афанасий Алексеевич Сивцев Егор Афанасьевич Бырабыыталыстыба Бэрэссэдээтэлинэн олордобуна, анаан-минээн көрсөн, сурук туттарар. 2005 сыллаахха Егор Афанасьевичка приемна киирбиппэр, кини ол соругу көрдөрдө. Сурукка сана култуура киинин тугуутун туһунан көрдөспүт. Онон сана култуура киинин хайдах тутабыт диэн кэпсэтии буолла. Мин олус үөрдүм. Егор Афанасьевичка: "Саатар сыбаайатын түһэрэргэ үбү-харчыны көрдөргүн, бырайыаһын олох түргэник

онорторуом", - дьигим. Онуоха Егор Афанасьевич: "Сөп, тугуулар миэстэтин быһаарыт, бырайыаһын онорун", - дьибитэ. Онон култуура киинин тугуу ити курдук сағаламмыта.

2. Мурун Тыымпыаба "Үтүө дьыаланан" туппут оскуолабыт умайан хаалла. Аһыллытыгар үөрүү-көтүү баба буолбулпут. Хомолтолоох сурах кэнниттэн толкуй бабабө түстүм. Тахсан төрөппүттэри, нэһилиэнньэни кытта муньахтаатым. Интэринэтинэн, орто оскуоланан анаардаан үөрэтип, оболору автобуһунан таһыы курдук варианттары көрдүбүт. Төрөппүттэр, нэһилиэнньэм олох онно үөрэппэппит диэн аккаастаатылар, сана оскуола наада, 200-чэ оҥо үөрэнэр, өссө да элбихтэрэ дьитилэр.

Тустуу 50 сылынан сибээстээн, Егор Афанасьевичи анаан-минээн ынырдыбыт. Элбэх ыалдыт, олимпийскай чөмпүйүөннэр кэлпилэр. Егор Афанасьевич Вячеслав Карповы эбэрдэлээн, УАЗ массыынаны туттарда. Ол кэннэ Егор Афанасьевичиын Мурун Тыымпыаба табыстыбыт. Төрөппүттэри, нэһилиэнньэни, тутааччылары ынырбытым. Егор Афанасьевичи эрдэ сэрэппит буоламмын солбуйбата. Генбэдэрээччит Мижил Николаевич Матвеев киинэхэ бырайыаһын, эскизэй вариантын көрдөрдө. Онтон Егор Афанасьевич норуот ортоугар киниттэн 50 мөл. солкуобайы буллааһына, бүтэриэн дуо диэн ыйытта. Бэдэрээччит олус үөрдэ уонна бүтэрибин диэн мэктиэ тылын бизэрдэ.

Биир күн миэхэ, улуус баһылыгар, сурук тигинээн кэллэ. Алексей Леонидович Кудринилии баттааһыннаах. АЛРОСА хампаанньаттан 50 мөлүйүөн бэриглэрин туһунан. Ол күн тута бэйэм солбуйааччыларбар Афанасий Михайлович Кириллингэ, Николай Николаевич Половко, бэдэрээччиэхэ Михаил Николаевич Матвеевака, дириэктэргэ Михаил Владимирович Дьячковскайга оскуола тугуутун сағалаан диэн дыаһал биэрдим. Онон биир сыл иһинэн бу оскуола үлэбэ киирбитэ.

...

Эдэр эрдэхпиттэн билсибит, чугастык алтыспыт киһим Егор Афанасьевич Борисов ити курдук олоххо икэн көрүүлээбэ, ылынарыйлаах тыллааба, күүстээх туруорсуулааба, түмэр, сапайар, сомоболуур дьобурдааба диэн биэтик бэлиэтибин. Норуолпут, Сахабыт сирэ үйүлээх олохтоноругар, туруктаах буоларыгар сүнгэн кылааты киллэрдэ. Кини ылысыт дьыалата барьга үтүө түмүктээх буолара. Хаһан да, ханна да буоллар, төрөбүт дойдутун – Чурапчытын туһугар сүрэхтиин-быардыын, дууһалыын чугас. Ол иһин даһаны улууһа сайдарын туһугар өрүү кыһаллар, кыаба баарынан көмөлөһөр, сүбэ-ама буолар.

Ытыктабыллаах Егор Афанасьевич, үбүлүөйдээх 65 сааскын туоларгынан, ис сүрэхпиттэн истинник эбэрдэлиибин! Сахалыы мындыр санаабынан, өркөн өйгүнэн билигин даһаны Сахабыт сирин туһугар үлэлээһэ сылдарыттан үөрэбин, икэн туттабын. Инникитин даһаны чэгиэнник-чэбдиктик сылдьангыһын, биһигини – саха норуотун биир санаалыы, сомоболуу сырыт диэн баба санаабын этэбин.

Иннокентий Николаевич АММОСОВ,
СӨ Тыа хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ, СӨ Бочуоттаах тутааччыта,
2002-2008 сс. Чурапчы улуунун баһылыга,
2008-2018 сс. Өрөспүүбүлүкэтээби инвестиционной хампаанньа генеральной дириэктэрин солбуйааччы, СӨ Ытык сүбэтин чилиэнэ, Чурапчы улуунун Бочуоттаах олохтоо, Мэнэ Хангалас, Нам улуустарын анал бэлиэтин хаһаайына

Интервью

Норуотун туһугар бэриниилээх дьокутаат

Былырыын биэр үөрүүлээх түгэннэ биһиги улуустан талыллыбыт Ил Түмэн дьокутааттарын билиһиннэриигэ Семен Иванович Никитин аатын ааттаабыттарыгар дьон-сэргэ ытыс тыаһынан уруйдаан көрсүбүттэрэ. Ол кини туһунан элбэти этэр. Ол курдук, Семен Иванович – хомуньуустар бааргыяларын Чурапчытаагы салаатын салаааччыта, социальной харалта Бочуоттаах үлэһитэ, саппаас халытаана, улууска призивной хамыһыһа чилиэнэ, бойобуой дьайыһылар бэтэрээннэрин түмсүүтүн сүбэһитэ, СӨ Ил Түмэн Мунньагар Чурапчы улууһун, Таатта биэс, Мэнэ Ханалас икки нэһиликтэрин интэриэстэрин көмүскүүр дьокутаат. Кини күн бүгүнгэ диэри төрөөбүт түөлбөтүттэн харыс сири халбарыйбакка, төрөөбүт улууһун туһугар үлэһит-хамсыы сылдьар.

Эдэр сааһыттан талыт баартыаһыттан кээр хайыспатаа. Киниэхэ баартыа эбэһиннэһин толорорго үөрэммит эппизгинэстээх буолуу үрдүк хаачыстыбата, ону таһынан төһө даһаны саасыраатан истэр, аармыйа саһанааһы байыаннай туттуута күннээһи олоһо эрчими, үлэһэ-хамнаһа дьулууру, тулуурдаах буолууну биэрэн эрдэһэ. Бүгүн биһиги эрдээһийэбилтигэр Семен Никитин ыалдьыттыыр.

Семен Иванович, үтүө күнүңнэ! Чурапчы уонна Таатта улуустарыттан Ил Түмэн Мунньагар туох үлэни ыһта сылдьаргың билиһиннэр эрэ.

Үтүө күнүңнэ, күндүтүк саныыр улууһум олоһоокторо. Куоракка ытыллыбыт 8 сессияһа барытыгар сырыттым. Маннай, Ил Дархан Айсен Николаевка партийнай фракциялар мунньахтара тэриллибитэ. Быһаччы эттэххэ, дьокутааттар туруорсууларын, бастаан күүскэ ырытыһан, илдьиритэн баран киллэрэһилэр эбит. Ону комитет мунньаһар көрөллөр. Бэйэм тыа хаһаайыстыбатын, социальной уонна доруобуйа харыстабылын, дьэ кэргэн комитеттэригэр баарбын. Бастагы сессияһа сэри сыйларын оҕолоругар сокуон ылыныллыбыта, ону хомуньуустар партийнай фракция быһытынан киллэрбилпит. Урукку өттүгэр, хас да сыты мэлдьи ылыныллыбакка сылдьыбыта олоһоох дьон биэс чэпчэти көрүнүттэн биирин да талларбакка эрэ харчы бэриллэһитин туруорсаллар, онуоха "Ситим" медиа боллох

генеральной дириэктэрэ Мария Христофорова ити болпуруоһу үөрэтэр сыалтан биһиги баартыаһытыгар сыстан күүскэ үлэлээр. Улуу Кыайыы 75 сылыгар дьон туруорсуута олоһо кириитин ситиһиэхтээхпит. Иккиһинан, дьэ кэргэн болпуруостарыгар кэккэ сокуоннары ылыныһа үлэлэстим. Дьэ кэргэн комитеттигэр Елена Николаевна Атласова диэн күүстээх салаааччылаахпыт.

Тыа хаһаайыстыбатын болпуруостарыгар туһунан бырагыраама ылыныллыахтаах. Итиннэхэ СӨ Бырабыыталыстыбатын бэрэссэдээтэлэ Владимир Солодов ыам ыйын 31 күнүгэр диэри түмүктүүлэригэр соруудахтаабыта. Ону билсэр сыаллаах улуус дьаһалтатын тыа хаһаайыстыбатын салаатыгар сылдьыахтаахпын.

Ааспыт сырыыһа доруобуйа харыстабылыгар Ил Түмэн дьокутаата Михаил Гуляев салаааччылаах, доруобуйа харыстабылын, министирэ кыттыылаах мунньах ытыллыбыта. Онно үлэ шлатын сарбыһы уонна уларьыты болпуруостара сытыытык турбуттара, итиннэ Дириг, Хаһылы нэһиликтэрин балыһаларын таарыйыттары. Ол тынан баран, ити болпуруостар амиз үөрттигэ сылдьаллар. Нэһилиэннэ, биллэн турар, утарсар, онон кэлэр сессияһа туспа болпуруос быһытынан кириэрэ буолуо.

Ити аатталлаабыт комитеттэри таһынан, үөрэх эйгэтигэр кыттыспаллыт эрэри, бу кыһын буддьүөтү түңгэтигэ Чурапчы коллеһыгар 2021 сылга диэри 90 миэстэлээх улсай дьэни туруорсууһум, ол былаанна кирибитэ, онно министирэстиһа үлэлэһиэхтээх.

Тыа хаһаайыстыбатын өттүгэр "Маарыкчаан" ПО Холтоһо нэһилигэр бэһээринэ тутуутун туруорсар суругу киллэрбитэрин, хамсаһыны таһаар сыалтан, тыа хаһаайыстыбатын министирегэр Александр Атласовка кириэ сылдьыбытым. Кэпсэти тахсыбыта, аны Холтоһоһо гаас кириринэн, "Маарыкчаан" ПО кэлин ити болпуруоһу күүскэ туруорсуулар эттэ, ол эрэри Чурапчыга резервнэй бэһээринэ быһытынан сырыттын дии саныыбын.

Бу саас Мындаһаһыга Бырабыыталыстыба уонна баһылык отчуотугар сырыттаһына, "Эбэни туоруур паром наада" диэн ис хоһоонноох миэхэ анаан сурук кэлбитэ. Бу суругу туттуһунан, Тарасовка кириэ сылдьыбыппар, ЛОРП начаальыстыбатыгар быһа соруудах биэрбитэ, онон ити болпуруос тула үлэлэһэ

сылдьаллар. Кэлэр да түгэнигар, баржа быһытынан аһалыаһытын сөп диэн быһаарыттары, ити кэпсэтигэ уруккута Тырааныспар министирэ Владимир Членов кыттыһан, кемелөөһүн биллэрбитэ. Аны туран, "Кырымах" баһынай хаһаайыстыба баһылыга Николай Лыткин: "Сирим-уотум кыра, 80 төбө сүөлүлээхпин. Онон оттуур сирдэ булан кулу" диэн ис хоһоонноох суругу тиксэрбитэ. Бу болпуруоһу быһаараары, икки төгүл Дьокуускай Мэриятигар кириэ сырыттым, онуоха дьонум: "Баһаарыһа ол киһигин аһал, биһиги сири түүлэһи быһытынан биэрэбит", - дииллэр. Суругу тиксэрэһит иннинэ үчүгэйдик быһаарсын, ырытыһан диэн субэлиэм этэ, биэр бэйэм кирибит суругунан тута болпуруоһу быһаара сатыыбын, онон болгомтолоох буоларгытыгар ыһырабын.

Үлэм таһынан улуустааһы бойсбуой дьайыһылар бэтэрээннэрин түмсүүтүн кытары ыкса үлэһиһин, ыһтар тэрэһиннэригэр, төһө кыалларынан, кытта сатыыбын. "Юнармия" чэрчитинан оскуола оҕолоругар байыаннай-патриотическай хамсаһыны тэннэ ыһтыһабын уонна толору өйүүбүн. Үүнэр көлүөнэ ыңчат бары өттүнэн толору сайдыһылаах буолуохтаах.

Елена Софронова диэн Таатта олоһоһо 90 сааһын туолла. Уруккута партийнай үлэһит, хаһыанчыт. Онно тийэн кыттыһы ылан кэллим. Онно бара таарыйа, Илгдэй уонна Туора Күөл нэһиликтэригэр сылдьан, бириддиһлэн кыһалжалаах дьону кытары көрүстүм, отчуоттарга, балыһаһа сырыттыбыт.

Семен Иванович, быыс булан кэлэн кэпсээбиккэр улаханлык махтанабыт. Таһаарыһаах үлэни, кытаанах доруобуйаны, дьэ кэргэнгэр нус-хас олоһу баһарабын.

Кэпсэттэ Семен ЖЕНДРИНСКЭЙ.

Саха кинигэ

Эмтээх үүнээйилэр тустарынан бил

"Бичик" Кинигэ кыһатыгар "Төрөөбүт дойдубут эмтээх үүнээйилэр" диэн кинигэ бэчээттэнэн табыста. Кинигэ ааптардара – Клара Петровна уонна Петр Прокопьевич Токумовтар.

«Биһиги бу үлэһитин хара саһаланыаһыттан дьэ кэргэнинэн бары кемелөөн оноробут. Ол курдук, үүнээйини хомуйан, ону туһаһа таһаарары бука бары билэрбит, сатыырбыт наадатын өйдөөн, оскуола оҕолоруттан сүүмэрдээн, кыһынын үөртэн, сайынын лааһырдаан, айылҕаһа сырыттыһаран, оту-маһы көрдөрөн, хомуйарга, хатарарга үөртэн, айылҕаһа сыһыаны,

сахалы сизри-туому тутуһарга, доруобуйаларын бөһөргөтүүгэ оболорбут, сизнэрбит туоһа барытыгар тэннэ сылдьыһа үөрүйэхтэр. Кыргыттар Марианналаах Мира дьэ кэргэтэринэн билигин бэйэлэрэ оҕолору үөртэһилэр, субэлиһиллэр...

Биһиги бу үлэһитигэр ытык кырдыһаһастаран истибит, бэчээккэ таһыбыт учуонайдар үлэлэрин аахпыт, бэйэбит хомуйан, харайан туттубут, туһаммыт дьарыкпыт туһунан билбиппитин, үөрүйэхпитин бар дьоммутугар өссө төгүл билиһиннэрэргэ холоннубут", — диэн манлык кинигэни онорууга хайдах

кэлбитэрин кэпсигиллэр. Бэрт судургу тыһынан суруллубут кинигэһэ Саха сирин эмтээх үүнээйилэрин хомуйууттан саһалаан, эмл онорууга диэри субэлэри билсээһэ сөп. Хас биридди үүнээйигэ бэриллибит быһаарыһыны сэргэ, үүнээйи уруһуйдара бааллар. Эмтээх үүнээйилэр ааптарын ыйынныһа сахалы уонна мууччалы бэриллибит Лаһааччы кизэн аранатыгар аһаммыт, 7 тыһыынча аһсаанынан тахсыбыт кинигэһэ Н.С.Слепцов, А.В.Мандарова, Л.В.Пинигина, В.Т.Неустров уруһуйдара туһанылыннылар.

Надежда ЕГОРОВА.

Улуу Кыайыны 75 сылын корсо

Бэрдьигэстээх олохтообо Сахаар Павлов Т-34 оноро сылдыар

Горнай улуунун биллиилээх рационализатора, сыбаарсык, алдыаммыт тизхиникэбэ иккис опобу төннөрөөччү Захар Егорович Павлов эргэ массыналары булан, атыылаһан сүүрэр гына онорон мусуой тэрийэр ыра санаалаах. Бу күннэргэ кини тизргэнигэр тийибиттэр соһуйуу-өмүрүү бөбө буолаллар. Сахаар Улуу Кыайыны 75 сылын көрсө таанка онорон эрэр.

«Бэрдьигэстээх нэһилиэгэ» муниципальнай тарилли баһылыга М.С.Парфенов идийэтинэн, көрдөһүүтүнэн Сахаар Павлов уолунаан, бэйэтин солбууааччытынаан Георгийдын Аба дойду Улуу сэрмитигэр аатырбыт Т-34 таанканы онорорго ылыбыттар. Марк Сидоровичтаах урукку танкетканы булан, Сахаардаах араас тимиринэн, эргэ массыналарынан толору тизргэнигэр тартаран кэбиспиттэр. Онон үлэ сааскыттан сабаланаан барбыта. Билигин ханнык таһымна кэлбитин бу хаартыскаларга көрөбүт.

Үлэтин туһунан Сахаар манньк кэлсиир: — Нэһилиэкпит баһылыга Марк Сидорович Парфенов миигин таанка оноруог этэ дьэн көрдөспүтэ, хаайбыта син ыраатта. Инники хайдах эрэ санаам холпот ыарырбаттар этим, Кыаллыа, табыллыа дуо дьэн муннахсыарым. Бабар, хантан эрэ дьиннээх таанканы булуохтара дии саныырым. Ол аны кыаллыбат эбит. Билигин Бэрдьигэстээххэ сана болуосса тутарга быһаарбыттарыттан олус үөрэ сылдыабын. Бу таанка онно туруохтаах үһү. Кыайыны 75 сылыгар бэлэмнэнии күөккэ сабаланна, онон мин эмиз сэрии кэннинээби ыар сыллар оҕолорун быһыытынан, манна туох эмэ кыттыгастаах булуохтун бабарабын. Бэйэм сааһыран арыый бытаарабын, ону хата, улум барытын сатыыр, мындыр, аныгылы толкуйдаах буолан үлэлииргэ арыый судургутуйар. Таанкабытын быыйл сүрүнүн бүтэрбит киһи дии саныыбыт. Ордук үөһэ өттө, лоба ыарахан буолуоҕа. Гусеница үрдүнээби сүрүн сыбааркалыыр үлэтэ бүтүтэ дьээх сөп. Хайдах эрэ майгыныыр курдук дии. Онон салгы үлэлииргэ бөбөх санаалаахпын. Бэбэһээ Марк Сидорович кэлэн көрөн, санаабытын көтөбөн барбыта, магырыаал, тимир өттүнэн туох кыалларынан барытынан хаачыйар. — диир кини.

Мин Улуу Кыайыны 75 сылын бэлэтээһингэ

сана оноруллар Эйэ сиверигэр, болуоссалпытыгар Захар Егорович таанкатын үрдүтүн түспөккө булуомахтаа сылдыар оҕолору харахтар ойуулаан көрөбүн... уонна ол аттыгар мичээрдии турар Сахаар барахсаны, кини илиитин ыга тутан махтал тылларын этэр Марк Сидоровичи. Үчүгэй да буолуо кинилэргэ, ыччалпытыгар, барыбытыгар — бу Сахаар үйэлээх, күндү бэлэбэ?! Эһиил ыам ыйын 4-гэр Сахаар сыбаарсыктаабыта 50 сылын туолар, бэйэтэ бэлэз күн.

Аба дойду Улуу сэрмитигэр Горнай оройуонуттан кыттыбыт 886 хорсун буйууннар истэригэ, танкистар эмиз баалара ээ. Ол иһин кимнээх эрэ, ити таанканы үс бойсбуйу наһараадалаах, өстөөбү утары харса-хабыра суох кирибит, түөрт таанкатын уматтардар, ат-тири сэйимктэнэр да, кыргыһы хонууттан туораабатах Петр Михайлович Федоров ытан иһэр курдук санаан ылыахтара...

Ол күн үөрүү-көтүү, Кыайы-хотуу арыстаах, кыргыһы хонууттар охтубут буйууннар, кэлин эйэлээх опобу тутуспут бүгүн биһиги ортобугулар суох бэртэрэннэри ахтан-санаан, харах да уулаах ааһыа.

Оттон сарсыныгар Сахаар биэр дойдулаахтарыгар үтүө бабатынан, сүрэхин сылааһынан оноро, мунһа сылдыар эргэ массыналарын хаһыспытынан барыа. Билигин кини онук 12 массынааны, 5 матасынылы ханнык бабарар быыстапкаба туруорарга сүүрдэн илдээр кыахтаах. 2021 сыла ытыллыахтаах Манчаары оонһууларыгар Саха сирин бар дьонулар көрдөрөр, соһутар, Горнай мындыр дьонун ааттарар ыра санаалаах.

Билигин 7 массынааны араас улуустартан, куораттан тизээн аҕалан, тизргэнигэр мунһа сытар. Мин көрдөхпүнэ олох көндөй көхсүлэрэрэр баар курдук, сорохторо куоһын алын өттүлэрэ тэстэн, дьыллен аныттан от үүнэн тахсыбыта кытта кэлсибиттэр. Дьэ мань барытын бэйэтэ собуоттанар, сүүрэр гына оноруохха дьээххэ, хайдахтаах курдук сыралаах үлэ күүтэрэ буолуой, биһиги Сахаардаахпытын?! Үгүстэрин хастыы эмэ массынааттан хомуйан танар. Сэдэх өттүн, ханна да суобун, интэринизт ситимин нөүө кини куораттартан сакаастан аҕалтарар. Дьэ, итиннэ барытыгар төһөлөөх үп-харчы ороскуоттанара буолуой?

Сахаар күлэ-оонһуу, Духобунас киинигэр буолбут көрсүһүүгэ эппитин өйдөөн кэлэбин: «Кэргэним Любовь Петровна аһатыа дии-дии бизнсийэбин, үлэлиэн булбулпун барытын ити эргэ массыналары, араас деталларын атыылаһарга, онорорго ытан иһэбин ээ», — дьээт, аттыгар опорор кэргэним дьээт мичээрдээн кэбиспитэ, иллээх-эйлээх, өйдөһөр-өйөнөр дьөлөөх дьээт кэргэн сылаас тыһынан, биһигини имэрийэн ылбыта.

Мин Сахаар бу дьарыгын олус сэнээрэр ССРС культууратын туйгуна, таанка баабар майгыныыры аҕалан бизрбит К.Д.Мартыновы көрсөн кэпсэппилэр санаатын үлэлиһинэ.

— Дьэ, Сахаардаах туруна аҕай сылдыаҕлар. Сотору-сотору кэлэн көрөбүн. Үлэһиттарин сөбөбүн, албэх быһаарыыта суох этээххэ, улуу дьыаланы онороллор. Хайаан да ити таанката оноруллуо, былыргы тизхиникэлэр кэргэнигэ элбээн, мусуой тэрийиэхтэрэ дьэн олох эрэллээхпин. Салапта да өйүүр. Билигин сирин быһаараллара буоллар диибин. Быйыл таанкатын бүтэрдэһинэ уурар сирэ суох, аны саас кырааскалаан баран биридэ болуоссака илдьиэхтээхтэр.

Ол мусуойу тэрийэригэр үтүмэн үп ирдэнэр. Биһиги Сэбиэскэй аармыйа кэжэтигэр таанкабай сэрмилэргэ сулуосталаабыттар кыттыһан, махталбыт бэлэтин Сахаарга үбүнэн көмөлөспүт киһи дьэн, доботторбор этии киллэрээри сылдыабын. Туора туруохтара суоҕа дии саныыбын. Бары да постаменна турбут Т-34 таанка аттынан аастарбыт эрэ, эдэр-сэнэх

саастарбытын, ол ааспыт сылларга Сэбиэскэй Соһуус эрэллээх саллааттара, тимир куйахтара этибит дьэн ахтан-санаан ааһыахпыт, сизэнэрбитигэр кэпсизхпит буоллаҕа.

Кырдык да, Кирилл Дмитриевичтаах курдук, сырдык ыра санаалаах, олус кэскиллээх дьыаланан дьарыктанар, биһиги устуоруйабытын умнубаппытыгар, көрө-билэ сылдыарбытыгар кыһаллар энтузиаст, улууспут дьиннээх патриота Захар Егорович Павлов үтүө дьыалата олоххо киририн сэнээрээччилэр, ким туох кыахтааһынан көмөтө оноруобун дьэн, бу хаһыат нөүө этии киллэрэбин.

Ким онно сөбүлэһэр харчынан көмөбүтүн, сбербанна сыһыарыылаах 8(924)-769-18-78 нүөмэрдээх телефон нөүө Павлов Захар Егорович аатыгар ытыаххытын сөп.

Мин горнайдар өрүү көрө сылдыаары, болуоссака туруораары таанка онороллорун туһунан, биэр идэлээхлэр кэпсээбиппэр кини «Эһиэхэ ол сэрмий сабана танкист баар этэ дуо?» дьэн сөччө сэнээрбэтэбин биллэрбитэ. Дьэ, бааллар этэ доботтоор, очотообу да сахалартан таанканын хорсундук кыргыспыт Горнай чулуу уопаттара. Эһиги мантан аллара, түөрт төгүл таанкаба умайан, тыыннаах ордубут саллаат ахтыһытын, сөбө-махтайа ааһыахпыт.

— Т-34 таанка механик-өдөтөлө, техническэй сулуоспа старшинага буолбутум. 1943 с. атырдыах ыйыгар Прибалтийскэй фронтна 10-с гвардейскэй танковой корпус 186-с биригээдэтигэр Т-34 таанкаба механик-өдөтөһүнэн сылдыан сэрмилэспитим. Латвияба Валмиера куораты ылыыга кыттыбытым. Өстөөх манна таанкабытын умалпыта. Экипааһым икки киһитэ өлбүтэ.

Рига куораты босхолоһунна иккис таанкабыт умайыта, этэнгэ тыыннаах ордубуппун. Риганы босхолоһунна Кыһыл Сулус уордьанынан наһараадалааммытым.

Литва сирин өстөөхтөртөн ыраастааһынна үһүс таанка умайыта. Салгыы Кенигсберг куораты босхолоһуу иһин хааннаах халсыһыыга, төрдүс таанкабын уматтарбытым. Мин уонна хамандыырым контузия ылан госпитальга ытыллыбыппыт. Бу кыргыһыга көрдөрбүт хорсун быһыым иһин, Аба дойду сэрмитин 2-с истиэпэнээх уордьанынан наһараадалааммытым. Хомойуох иһин, сэрмий алдьархайдаах быһылааннарыгар тэптэрэн, бу уордьаннарбын иһиһэр тулпатабым.

Сэрмий кыттыылааба партиянай үлэһит, учуутал Петр Михайлович Федоров «Уоттаах сэрмий сылларыгар» кинигэба кирибит ахтыһыттан.

Билигин кини кыһа Н.П.Федорова Дьокуускайга олорор горнайдар түмсүүлэрин салайааччыта, бу аҕата аҕалсыбыт эйэлээх олобор улууна сайдарын туһугар, күннэгэ ис сүрэхиттан бабаран туран кыһалларыгар, нэһилиһиннэ, салапта олус махтанар.

Василий АЛЕКСЕЕВ.

Санаабын этэбин

Ыт уонна хаһыат

Ыт уонна хаһыат туох сыһыаннаах булуохтарын сөбүө? Дьэ, суруйтарбыт хаһыаттарбыт хойутаабакка кэлиилэрэ ыттартан кытта тутулуктаах эбит. Ол хайдах?

«Кыым», «Саха сирэ», «Туймаада», хаһыаттар нэдиэлэ чаппиригэр тахсаллар. Ону биһиэхэ Чурапчыга почталар бээтинсэбэ түнгүтээччилэр. Онуоха эбэн, бэйэбит «Сага олохтун» кэлээччи. Мин от ыйын 25 күнүгэр, чаппиригэр, тахсыбыт хаһыаттарым бээтинсэбэ кэтэспитим да кэлбэтилэр. Субуотаба, өрөбүлгэ почтам дьааһыгын тахсан хаста да көрүтэли сырыттым—мэгийдим, кэлбэтилэр. Сатаан бардахха, ити сырыыга «Кыымга» «Сага сиригэр соботох бартыһаан», «Туймаадаба» «Саамай сөгкө уордьан ылла», «Сага олоххо» «Оҕолору тизээн үөрэтээххэ» дьэн ыстатыйаларым тахсыбыт буолан ордук кэтэспитим—манаспытым. Төбө аҕалбат буоллахтарай, бэнидизиниикэ бабас кэлэр ини дии

санаабытым, эмиз кэлбэтэ. Ыксаан, онтуорунньукка почтаба тийэн ыйыталастым. Онтукам биһиги Надежда Алексеевна Борисова дьэн 10-ча сыл үлэлээбит саастаах почтальонмутун Горькай аатынан уулуссаба хаһыатын тарбата сырыптаһына, ыт улахан бабайытык ытыран, баһыһаламмыт. Бүттэхпит ол. Кинини хас да сыллааһыта эмиз ыт ытыран, нэдиэлэ кэринэ хаһыалыт кэлбэтэбэ. Онуоха мин «Бизрээтэ сирин нэдиэлэ айаннаан» дьэн «Сага олоххо» ыстатыйа суруйбуппун өйдүүбүн. Почтальоннары, атын да дьону, оҕолору ыт ытырыыта куруутун тахсар.

Манан мин тугу этээр тынабыны? Ыт иһитин нэһиликтэр салалтала улахан хонтуруолга ылыахтарын наада. Кэннихи сылларга ыттар саас сана төрөөбүт кулуну сизиннэрэ элбээтэ дьэн сураһтар, этиилэр үгүстүк иһиллэр буоллулар. Холобур, Сылан Утун Куөлүгэр дэриэбинэба кирибит дьийкэй ыттар

сылын аайы дьон убаһаларын тулпугтарын туһунан кэпсиппэр.

Үнүр поликлиникаба кириэн истэхпинэ, 3 ыл олбуор ааныгар сылаллар этэ. Кутталлаах бабайы. Кыһын оҕуолалар тастарыгар иччилэрин—оҕолору баһыһан, арыаллаан кэлбит, кэтэһэ сылдыар ыттар баар буолааччылар. Уопсайынан, ыты иитээччилэр ыттарын бэйдиэ ыттыларын, бары быраабылалары туһуналарын кытаанахтык хонтуруоллуохха.

Түмүгэр биһиги энээр кыһамныылаах почтальонмут Надежда Алексеевна аны ыжа ытыртарбаттар, үтүөрдэр, аны итинник быһылаанга түбэһтэр. Почтальоннар олус сыралаах, туһалаах, ону тэнэ кутталлаах үлэлэригэр ситиһиллэри, ыттаран сэрэнэ сылдыалларыгар бабарабын.

Уйбаан ПОНОМАРЕВ.

